

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.923.32-057

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2023.56.14-19>

Олег ЗАРІЧАНСЬКИЙ, канд. пед. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-6934-9521

e-mail: olegzarvin69@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЛЬ ЕМОЦІЙ ПІД ЧАС ПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЙНИХ РІШЕНЬ І ДІЙ

Вступ. Дослідження ролі емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій є актуальним завданням, оскільки корупція залишається серйозною загрозою для суспільства та економіки в багатьох країнах. Одним з аспектів проблеми корупційної поведінки є роль емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій. Концепція норм стверджує, що участь у корупції або спостереження за нею призводить до різних емоцій залежно від панівних норм. Емоції сигналізують про дотримання норм і таким чином регулюють поведінку людей. Система норм детермінує зв'язок між емоціями та корупцією, надихає на нові дослідження та формує антикорупційну політику. Метою статті є розкриття та розуміння того, яким чином емоції впливають на особисте рішення людини щодо участі в корупційних практиках.

Методи. Для визначення ролі емоцій у деяких випадках корупції було використано такі методи: відбір, вивчення та аналіз історій корупції.

Результати. Проведені теоретичні та емпіричні дослідження підтверджують, що численні емоції, як позитивні, так і негативні, слугують чинниками корупції. Емпіричні дослідження демонструють, що страх і тривога щодо покарання знижують готовність до участі в корупційних діях. Теоретичні дослідження також передбачають, що відчуття сорому та провини негативно впливають на схильність до корупції, але ці теорії не були підтверджені фактами. Пояснення цих суперечливих доказів наразі відсутні.

Висновки. Результати, отримані в межах цього дослідження, можуть мати важливий практичний вплив на розробку ефективних антикорупційних стратегій та політик, спрямованих на зменшення корупції у різних сферах суспільства. Розуміння ролі емоцій у корупційних рішеннях може сприяти більш успішним заходам для розв'язання цієї серйозної проблеми. Результати дослідження можуть також служити як основа для розвитку більш глибокого розуміння психології корупції та сприяти створенню більш успішних заходів для боротьби з цією проблемою.

Ключові слова: корупція, емоції, прийняття рішень, громадська свідомість, антикорупційні стратегії, гнів, страх, соціальна відповідальність.

Вступ

Актуальність дослідження. Корупція є однією з найбільших сучасних проблем суспільства. Наприклад, корупція сприяє руйнуванню будівель після землетрусів, виснажує національне багатство (Pelletier, & Bligh, 2008, р. 824), викликає надмірну експлуатацію навколишнього середовища і загрожує демократії (Саламатов, 2012, с. 131). Покищо антикорупційна політика в переважній більшості випадків демонструє свою неефективність. Це робить більш очевидним той факт, що для підвищення її ефективності дослідникам та політикам необхідно враховувати психологічні процеси, пов'язані з рішенням державних службовців брати участь у корупційній діяльності (Agbota, Sandaker, & Ree, 2015, р. 159). Насамперед це можуть бути емоційні рішення. Наприклад, довгострокові корупційні стосунки підтримуються вдячністю за взаємні послуги доти, поки державні службовці не усвідомлюють, що вони поводять себе неадекватно (Moore, 2009, р. 68). Окрім того, наявні теорії зосереджуються на тому, що корупція "поширюється по всій організації переважно через процеси, які можна вважати бездумними", або механічного характеру, а також на тому, як корупція може бути мотивованою власними інтересами (Tanner, Linder, & Sohn, 2022, р. 229). На противагу цьому нас цікавить, яким чином добросовісні, вдумливі члени організації можуть брати участь у корупції? Ґрунтуючись на зростаючій конвергенції доказів з різних дисциплін, які свідчать про те, що моральні міркування нерозривно пов'язані з емоційною здатністю, зосередимо увагу на центральній ролі, яку моральні емоції можуть відігравати в поширенні корупції (Abraham, Suleeman, & Takwin, 2018, р. 601). На нашу думку, емоції можуть відігравати важливу роль у залученні людини до участі в корупції, а емоційне зараження може охоплювати не лише тих людей, на кого безпосередньо спрямоване вербування.

Незважаючи на безліч антикорупційних заходів і стратегій, корупційні практики і досі поширені в багатьох країнах. Одним з аспектів цієї проблеми, який заслуговує на увагу дослідників та громадських організацій, є роль емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій. Існує загальне розуміння, що корупційні дії супроводжуються раціональними обґрунтуваннями, такими як: особистий інтерес, вигода, інформованість тощо. Однак такі емоції, як: страх, жадібність, гнів, сором можуть мати значущий вплив на прийняття корупційних рішень і вчинки. Зокрема, страх перед виявленням корупційних дій може примушувати особу утримуватися від них, тоді як жадібність може спонукати до активної участі в корупційних практиках. Розуміння й аналіз цього впливу емоцій стає важливим аспектом боротьби з корупцією.

"Корупція" походить від латинського слова "corruptio" і у своєму первісному значенні відображає негативний зміст зазначеного явища – розкладання, розтління тощо. Як зазначають дослідники Л. Білінська (Білінська, 2013), І. Клименко (Клименко, 2017), корупція руйнівним чином відбивається не тільки на функціонуванні держави, призводячи до значних матеріальних втрат, але й спотворює правосвідомість громадян, що підриває їхню довіру до влади та держави загалом. Розуміння руйнівних наслідків корупції для соціуму актуалізує потребу пошуку ефективних способів боротьби із цим явищем. Аналізуючи роботи ряду вчених, які вивчають питання розвитку корупції, зазначимо, що причини корупції мають чітко виражену культурно-історичну основу. Зокрема, В. Сухонос (Сухонос, 2019) зазначає, що в Україні корупція зародилася в період IX–X ст. у формі інституту "годування", коли утримання чиновників забезпечувалося населенням. У результаті в культурі взаємодії громадянина з чиновником з'являються різні види "подяки" для "стимулювання" роботи останнього в питанні, що ціка-

вило. Далі, як зазначає В. Сухонос, утримання трансформувалося в "хабарництво". Отже, бачимо, що із часом, зі зміною історичних епох, корупція не припиняла свого існування, а лише набувала нових видів, форм і сфери свого вияву. Окрім того, підтримці корупції сприяє наявність "довгої корупційної пам'яті", коли одного разу давши хабар, людина пам'ятає про це не один рік, незважаючи на те, що ситуація в цій структурі вже могла суттєво змінитися. Усе це у своїй сукупності формує певне духовно-моральне середовище в суспільстві, яке може сприяти розвитку корупції. До ознак такого середовища, як зазначають В. Компанієць та О. Шраменко (Компанієць, & Шраменко, 2013), належать орієнтація на особисте збагачення, персональний успіх на шкоду інтересам суспільства. Також можна додати до кримінологічних ознак корупції та корупційної поведінки "свободу" у виборі засобів досягнення індивідуальних цілей.

Існує багато дослідників, які присвятили свій науковий пошук ролі емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій, а саме: Даніель Аріелі – професор психології та поведінкової економіки, відомий своїми дослідженнями в галузі моральної поведінки та рішень. Він досліджує, як різні фактори, у тому числі емоції, впливають на прийняття моральних і корупційних рішень; Джордан Келфлор – професор психології, який досліджує емоційні фактори в прийнятті рішень та їхній вплив на корупційну поведінку; Марко Інгліз – досліджував психологічні аспекти корупції та виявив, що основними емоціями, які супроводжують корупційні рішення, є страх і жадібність; Паоло Монтанарі – його дослідження показали, що такі психологічні фактори, як гнів і образа, можуть впливати на рішення стосовно корупційних дій; Роза Вівіано досліджувала вплив страху на корупцію, особливо в організаційних контекстах, і показала, що страх може впливати на рішення уникати корупції. Це лише декілька прикладів учених, які досліджують роль емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій. Дослідження в цій області продовжуються, і нові відкриття допомагають краще розуміти механізми корупції та розвивати стратегії для її запобігання.

Метою дослідження є вивчення впливу різних типів емоцій (напр., страху, жадібності, гніву тощо) на рішення та дії, пов'язані з корупцією. Дослідження спрямоване на розуміння, чому особи приймають корупційні рішення, та яким чином ці рішення можуть бути модифікованими через вплив на емоції.

Методи

Методами нашого дослідження стали відбір, вивчення та аналіз історій корупції, відомих випадків корупції задля визначення ролі емоцій у цих ситуаціях.

Результати

Проведені теоретичні та емпіричні дослідження підтверджують, що численні емоції, як позитивні, так і негативні, слугують чинниками корупції. Емпіричні дослідження демонструють, що страх і тривога щодо покарання знижують готовність до участі в корупційних діях. Теоретичні дослідження також передбачають, що відчуття сорому та провини негативно впливають на схильність до корупції, але ці теорії не були підтверджені фактами. Пояснення цих суперечливих доказів наразі відсутні. Підозрюємо, що має неабияке значення певна обставина: чи відчувають люди сором або провину через те, що вони брали участь у корупції; чи відчувають сором або провину перед потенційним корумпованим партнером за те, що він відхилив пропозицію працювати разом. На противагу цим негативним емоціям існують і "позитивні" у лапках емоції: очікування вдячності за надану можливість долучитися до корупції; наявність вдячності до корупціонерів щодо можливості вдатися до корупції; наявність вдячності корумпованим партнерам, що виникла в результаті попередніх взаємодій тощо. Емпірична база ще не достатньо ґрунтовна, щоб зробити переконливі висновки для дослідження інших емоцій, особливо тих, які відчувають працівники, коли до них застосовують санкції за те, що вони не дотримуються корупційних схем в організації. Таким чином, виявлені дослідження демонструють найбільш вагомі докази зниження страху, меншої тривоги та більшої вдячності як чинників корупційної поведінки. Ці висновки щодо першого шляху від емоції до корупції зображено на рис. 1.

1) Емоції як засіб прогнозування корупційної поведінки

Рис. 1. Емоції як засіб прогнозування корупційної поведінки

Теоретичні й емпіричні дослідження підтверджують, що участь у корупції викликає негативні емоції. Корупціонери зазвичай відчувають сором, провину і тривогу після вчинення корупційних дій. Інші дослідження пов'язують участь у корупції з нещастям і незадоволеністю. Дослідження загального збудження та смутку після участі в

корупції занадто передчасні або непрямі для того, щоб робити остаточні висновки. Єдиним винятком з цього переліку негативних емоцій є вдячність, яка може виникати у міжособистісних формах корупції. Ці висновки щодо другого шляху зображено на рис. 2.

2) Емоційні реакції корупціонерів

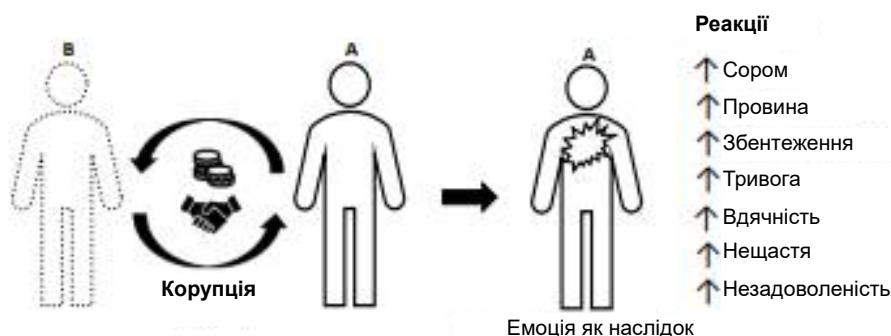

Рис. 2. Емоційні реакції корупціонерів

Теоретичні дослідження і фактичні дані підтверджують, що спостереження за корупцією пов'язані з емоціями, переважна більшість з яких негативні. Більшість досліджень підтверджує, що корупція призводить до нещастя та незадоволення. Зауважимо, що вимірювання цих емоцій ґрунтувалися переважно на широких пунктах і шкалах опитувальників добробуту та задоволеності життям, що обмежує їхню валідність щодо емоцій, пережитих у конкретній ситуації. Більш тісне спостереження за корупцією асоціювалося зі збільшенням емоційного стану, спостереження за корупцією було пов'язане з посиленням гніву. Щодо інших негативних емоцій покищо немає достатньо доказів. Єдиним винятком із цього переліку негативних емоцій є співчуття. Підозрюємо, що

співчуття виникає лише тоді, коли люди особисто знають корумпованого суб'єкта, оскільки в дослідженні, яке задокументувало цей ефект, співчуття відчували родичі до людей, які мають проблеми з азартними іграми. Таким чином, центральними теоретично обґрунтованими та дослідженими емоціями були гнів, незадоволення та нещастя. Примітно, що із цих трьох емоцій незадоволеність і нещастя були більш вираженими в контекстах, де корупція не є нормою (напр., у багатих або західних країнах). Цей висновок вказує на те, що спостереження за корупцією викликає негативні емоції, особливо, коли люди менше звикли до цього явища. Ці висновки щодо третього шляху зображено на рис. 3.

3) Емоційні реакції після спостереження за корупційною діяльністю

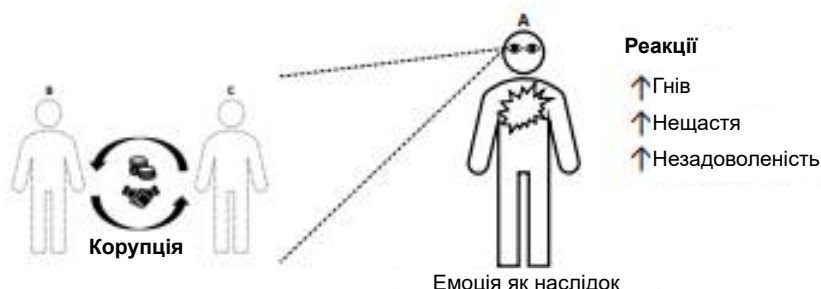

Рис. 3. Емоційні реакції після спостереження за корупційною діяльністю

Емоції та норми тісно пов'язані між собою. Емоції часто стосуються центральних, соціально схвалюваних моральних принципів (Tanner, Linder, & Sohn, 2022, p. 1154), які називаються соціоморальними проблемами (Russell, & Giner-Sorolla, 2011, p. 239). Наприклад, згідно з цією позицією людина відчуває вдячність, коли інша людина приносить їй користь, що відповідає соціоморальному принципу взаємності. Або хтось відчуває огиду, коли інша людина їсть гнилу грушу, що порушує соціоморальну вимогу чистоти. Оскільки соціоморальні інтереси є важливими принципами, яких дотримуються громадяни, люди мають нормативні очікування щодо дотримання цих принципів ними самими та іншими (Wu, & Zhu, 2016, p. 1126). Іншими словами, у різних контекстах існують важливі поведінкові норми, пов'язані з соціоморальними проблемами, наприклад, наскільки взаємно, справедливо чи з дотриманням ієрархії має діяти певна людина. Емоції проявляються, якщо хтось дотримується

або порушує важливі норми (Tangney, Stuewig, & Mashek, 2007, p. 753). Потім емоція функціонує, щоб підтримувати або відновлювати відповідну норму. Наприклад, прояв вдячності у відповідь на подарунок вказує на те, що людина цінує подарунок, підтримуючи норму взаємності, прогнозуючи подальшу просоціальну поведінку (Balafoutas, 2011, p. 58). Або, показуючи огиду, коли хтось їсть гнилу грушу, повідомляє, що така поведінка неприйнятна, відновлюючи норму чистоти, спонукаючи інших уникати такої поведінки в майбутньому (Tay, Herian, & Diener, 2014, p. 755). Поведінка, яку викликає емоція, не є специфічною. Наприклад, гнів може проявлятися у великій кількості форм поведінки, таких як: вербальна агресія, фізична агресія, непрямая агресія, витіснена агресія або обговорення інциденту з третіми особами, а також залежно від культури, до якої належить людина (Саламатов, 2012, с. 79). Проте всі ці моделі

поведінки змушують інших змінюватися, відновлюючи норму справедливості, порушення якої викликало гнів.

Спираючись на зазначені теоретичні міркування, припускаємо, що емоційні чинники та наслідки корупції є функціональними реакціями, які посилюються дотриманням або порушенням правових, соціальних та особистих норм. Роздуми про участь у корупції можуть викликати емоції у спостерігачів. Ці емоції виникатимуть лише тією мірою, якою норма, пов'язана з емоцією, є актуальною, а корупція дотримується або порушує цю норму. Емоції підтримують або відновлюють норму, збільшуючи або зменшуючи ймовірність повторного прояву корупції. Якщо норма не актуальна, корупція може не викликати жодних емоцій.

Стверджуємо, що система норм пояснює явища, виявлені в літературному огляді. Уявіть собі політика, якому пропонують місце у виконавчій раді того чи іншого підприємства за підтримку закону, який вигідний виробнику. Якщо існує сильна норма взаємності між

потенційно корумпованими партнерами, наприклад, через те, що вони є друзями, то політик може відчувати вдячність за таку пропозицію, що мотивує прийняти її і таким чином підтримувати норму взаємності (Rabl, & Kühlmann, 2008, p. 494). А тепер уявіть, що на політика тисне його партія, щоб він агітував за закон, але політик особисто рішуче виступає за те, щоб діяти чесно. У цьому випадку політик може відчувати сором за порушення принципів справедливості, що мотивує бути менш корумпованим у майбутньому, якщо політик невдовзі постане перед рішенням знову вдатися до корупції (Tan et al, 2016, p. 360). Нарешті, уявіть собі, що політик отримав місце у виконавчій раді після кампанії за зміну закону, а в газеті з'являється стаття про цей інцидент. Якщо громадськість вважає цей інцидент аморальним, то може відреагувати гнівно, змусивши політика змінитися і, можливо, піти у відставку. Якщо в ситуації відсутня норма, емоції можуть не виникати і не впливати на те, чи відбувається (повторюється) корупція (рис. 4).

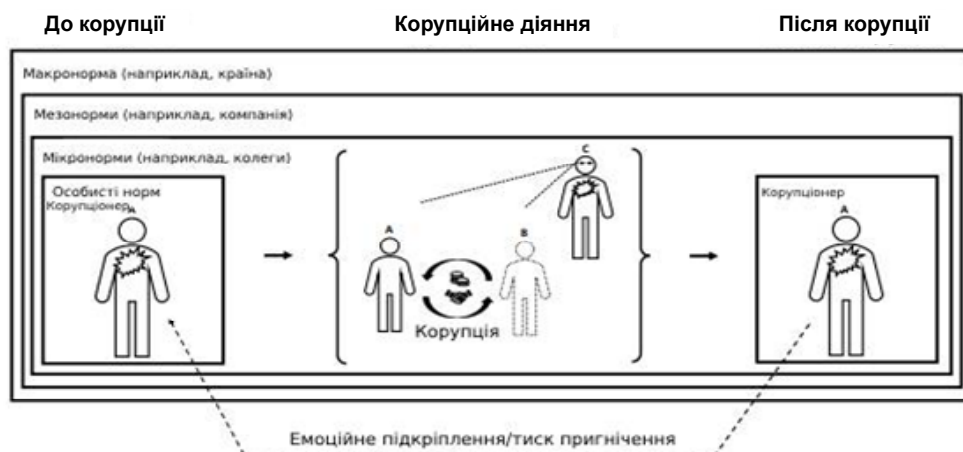

Рис. 4. Емоційні чинники та наслідки корупції як підсилення функціональних реакцій

Проаналізувавши наявні дослідження щодо зв'язку між емоціями і корупцією, представляємо систему норм, яка інтегрує ці висновки. В основу цієї системи норм покладено три шляхи, які ілюструють, як емоції можуть виникати до і після участі в корупції, або у відповідь на спостереження за корупційними діями інших осіб. Для отримання найбільш об'єктивного та всебічного огляду наявних емпіричних даних для кожного шляху було проведено масивний огляд літератури із широкими критеріями включення. Отримані результати свідчать про те, що дослідницький інтерес до зв'язку між емоціями та корупцією збільшується. Ми систематизували розрізнені емпіричні дані про зв'язки між емоціями та корупцією, визначивши норми як причинно-наслідкові механізми. Цей огляд був мотивований величезною суспільною значущістю корупції та гострою потребою зрозуміти її підґрунтя. Як підтверджується великим обсягом міждисциплінарної літератури, ці компоненти складаються не лише з раціональних розрахунків витрат і вигод, але й критично залежать від психологічних процесів, особливо емоцій.

Таким чином, у супереч відомому вислову про те, що "корупція – це злочин розрахунку, а не пристрасті" (Акімов, 2014, с. 182), стверджуємо, що корупція є злочином пристрасті так само, як і злочином розрахунку. Дослідження історій корупції та аналіз ролі емоцій у цих ситуаціях можуть бути складним завданням, але це важливий аспект для розуміння корупції та розроблення стратегій боротьби з нею.

Ось декілька загальних спостережень щодо емоцій, які корупціонери відчують після або під час скоєння корупційного діяння:

- особи, які приймають корупційні рішення, можуть відчувати страх перед виявленням їхніх дій, кримінальними покараннями, втратою репутації тощо;
- гнів може виникнути в разі тиску або загрози з боку інших осіб чи організацій, або через негативний вплив негативних умов, які призводять до корупції;
- емоція жадібності та бажання матеріальних благ може стимулювати осіб до корупційних дій;
- корупція може бути спричинена відчуттям безпеки або необхідністю забезпечити своє майбутнє чи майбутнє своєї родини через незаконні засоби;
- після вчинення корупційних дій особа може відчувати сором та провину, особливо, якщо вона свідомо розуміє моральну неправильність своїх дій;
- особи, які успішно вчинили корупційні дії, можуть відчувати захват і радість від досягнутих матеріальних вигод;
- іноді корупційні рішення та дії можуть супроводжуватися відчуттям безтурботності, оскільки особи можуть вважати себе відірваними від наслідків своїх дій;
- емоція залежності від корупції може виникати у випадках, коли особа стає залежною від незаконних доходів і не може відмовитися від них.

Зауважимо, що емоції можуть відігравати складну роль у прийнятті корупційних рішень і дій та взаємодіяти

між собою. Деякі емоції можуть підтримувати корупцію, тоді як інші можуть їй запобігати.

Дискусія і висновки

Емоції відіграють значущу роль під час прийняття корупційних рішень і дій. Вони можуть впливати як на особисту моральність, так і на соціальну свідомість особи, що бере участь у корупційних діях. Зокрема, емоції, такі як: страх, гнів, жадібність іноді можуть підштовхнути особу до вчинення корупційних дій, навіть тоді, якщо вона розуміє їхні негативні наслідки для суспільства та для себе особисто. З іншого боку, такі позитивні емоції, як сором, винуватість чи співчуття, можуть стати перешкодою для корупційних дій, оскільки вони можуть викликати внутрішній конфлікт і обтяжувати совість особи. Такі емоції, як страх перед викриттям чи ненависть до корупції, можуть виступати мотиватором для відмови від корупційних дій.

Отже, важливо враховувати роль емоцій у програмах та політиках запобігання корупції. Корупційні дії можуть викликати емоційний стрес та психологічні наслідки, такі як почуття провини та відчуття нудьги. Розуміння цих емоцій може допомогти розробити ефективні методи впровадження правосуддя та реабілітації для осіб, які приймали корупційні рішення. Роль емоцій у корупційній поведінці також пов'язана із соціальним контекстом і соціальним тиском. Емоції можуть бути модифіковані соціальними впливами та нормами. Розуміння цього аспекту може сприяти розвитку стратегій для зменшення соціального підтримання корупції. Навчання осіб управлінню своїми емоціями та розуміння ризиків корупційної поведінки може виявитися корисним для подолання корупційних тенденцій.

Дослідження показують, що розуміння та управління власними емоціями може допомогти уникнути корупційних ситуацій. Державні структури та організації також мають зважати на психологічні аспекти в боротьбі з корупцією, створюючи механізми контролю та відповідальності, а також сприяючи етичній освіті та свідомості серед громадян. Вивчення ролі емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій є важливою складовою розуміння корупційних явищ у сучасному суспільстві. Наукові дослідження у цій сфері вказують на те, що емоції відіграють значущу роль у формуванні корупційної поведінки та прийнятті корупційних рішень.

Загалом дослідження ролі емоцій у корупційних рішеннях та діях вказує на важливість розуміння психологічних та емоційних аспектів корупції для розвитку більш ефективних стратегій боротьби із цим негативним явищем у суспільстві. Такі стратегії мають бути спрямовані на зменшення мотивації для корупційних дій та забезпечення більш справедливого та правового суспільства.

Таким чином, роль емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій є складною та багатогранною, і вона вимагає подальших досліджень та заходів для ефективної боротьби з корупцією в суспільстві.

Перспектива подальших досліджень. Роль емоцій під час прийняття корупційних рішень і дій – це важлива та актуальна тема досліджень у сфері поведінкової економіки, психології, соціології та інших наук. Дослідження в цьому напрямі можуть розкрити психологічні механізми, які впливають на рішення і дії осіб у сфері корупції та антикорупційних заходів. Дослідження можуть вивчати, як рівень емоційного інтелекту впливає на здатність і бажання осіб уникати корупційних ситуацій або відмовлятися від корупційних дій, які моральні або етичні емоції впливають на прийняття корупційних рішень та дій. Наприклад, чи посилює провини чи страх від покарання відмову від корупції? Дослідження можуть

аналізувати, які емоції сприяють участі в корупційних схемах, наприклад, гнів на систему або задоволення від безпосередньої вигоди; яким чином політичні емоції, такі як членство в партії або ідеології, можуть впливати на прийняття корупційних рішень у політиці.

Список використаних джерел

- Акімов, О.О. (2014). Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. *Державне управління: теорія та практика*, 1, 181–188. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_23
- Білінська, Л.В. (2013). Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Юриспруденція*, 6-1(1), 138–141.
- Клименко, І.В. (2017). Формування антикорупційної культури особистості майбутнього правоохоронця в системі вищих навчальних закладів МВС України. *Проблеми сучасної психології*, 37, 131–142. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2017_37_14
- Компанієць, В.В., & Шраменко, О.В. (2013). *Економічна психологія*. Частина 1. УкрДА3Т. <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/6545>
- Саламатов, В.О. (2012). Соціально-психологічні й організаційні підґрунтя корупції. *Психологія і особистість*, 2, 68–80. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2012_2_7
- Сухонос, В.В. (2019). *Державний механізм забезпечення національної безпеки: інституціонально-правова та технологічна парадигми*. (Ред.) О.В. Скрипнюк. Університетська книга. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/79661/1/Sukhonos_%20Mekhanyi%60zm%20derzhavi_%20paper.pdf;jsessionid=E8F310D850CE07682682523346CC2B91
- Abraham, J., Suleeman, J., & Takwin, B. (2018). Psychological mechanism of corruption: A comprehensive review. *Asian Journal of Scientific Research*, 11(4), 587–604. <https://doi.org/10.3923/ajsr.2018.587.604>
- Agbota, T.K., Sandaker, I., & Ree, G. (2015). Verbal operants of corruption: A study of avoidance in corruption behavior. *Behavior and Social Issues*, 24, 141–163. <http://doi.org/10.5210/bsi.v24i0.5864>
- Balafoutas, L. (2011). Public beliefs and corruption in a repeated psychological game. *Journal of Economic Behavior Organization*, 78, 51–59. <http://doi.org/10.1016/j.jebo.2010.12.007>
- Moore, C. (2009). Psychological processes in organizational corruption. *Psychological Perspectives on Ethical Behavior and Decision Making. Information Age Publishing, Charlotte, NC*, 35–71. <https://www.jstor.org/stable/24703494>
- Pelletier, K.L., & Bligh, M.C. (2008). The aftermath of organizational corruption: Employee attributions and emotional reactions. *Journal of Business Ethics*, 80, 823–844. <http://doi.org/10.1007/s10551-007-9471-8>
- Rabl, T., & Kühlmann, T.M. (2008). Understanding corruption in organizations – Development and empirical assessment of an action model. *Journal of Business Ethics*, 82, 477–495. <http://doi.org/10.1007/s10551-008-9898-6>
- Russell, P.S., & Giner-Sorolla, R. (2011). Social justifications for moral emotions: When reasons for disgust are less elaborated than for anger. *Emotion*, 11, 233–240. <https://doi.org/10.1037/a0022600>
- Tan, X., Liu, L., Huang, Z., Zhao, X., & Zheng, W. (2016). The dampening effect of social dominance orientation on awareness of corruption: Moral outrage as a mediator. *Social Indicators Research*, 125, 89–102. <http://doi.org/10.1007/s11205-014-0838-9>
- Tangney, J.P., Stuewig, J., & Mashek, D.J. (2007). Moral emotions and moral behavior. *Annual Rev. Psych.*, 58, 345–372. <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.psych.56.091103.070145>
- Tanner, C., Linder, S., & Sohn, M. (2022). Does moral commitment predict resistance to corruption? Experimental evidence from a bribery game. *PLOS ONE*, 17(1), 201–232. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0262201>
- Tay, L., Herian, M.N., & Diener, E. (2014). Detrimental effects of corruption and subjective well-being: Whether, how, and when. *Social Psychological and Personality Science*, 5, 751–759. <http://doi.org/10.1177/1948550614528544>
- Wu, Y., & Zhu, J. (2016). When are people unhappy? Corruption experience, environment, and life satisfaction in mainland China. *Journal of Happiness Studies*, 17, 1125–1147. <http://doi.org/10.1007/s10902-015-9635-7>

References

- Abraham, J., Suleeman, J., & Takwin, B. (2018). Psychological mechanism of corruption: A comprehensive review. *Asian Journal of Scientific Research*, 11(4), 587–604. <https://doi.org/10.3923/ajsr.2018.587.604>
- Agbota, T.K., Sandaker, I., & Ree, G. (2015). Verbal operants of corruption: A study of avoidance in corruption behavior. *Behavior and Social Issues*, 24, 141–163. <http://doi.org/10.5210/bsi.v24i0.5864>
- Akimov, O.O. (2014). Psychological aspects of manifestations of corruption in public administration. *Public administration: theory and practice*, 1, 181–188. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2014_1_23 [in Ukrainian].
- Balafoutas, L. (2011). Public beliefs and corruption in a repeated psychological game. *Journal of Economic Behavior Organization*, 78, 51–59. <http://doi.org/10.1016/j.jebo.2010.12.007>
- Bilinska, L.V. (2013). Corruption as a social, psychological and moral phenomenon. *International Humanitarian University Herald, Jurisprudence*,

6-1(1), 138–141. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2013_6-1%281%29__36 [in Ukrainian].

Klimenko, I.V. (2017). Formation of the anti-corruption culture of the personality of the future law enforcement officer in the system of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. *Problems of modern psychology*, 37, 31–142. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2017__37_14 [in Ukrainian].

Kompaniets, V.V., & Shramenko, O.V. (2013). *Economic psychology*. Part 1. UkrDAZT. <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/6545> [in Ukrainian].

Moore, C. (2009). Psychological processes in organizational corruption. *Psychological Perspectives on Ethical Behavior and Decision Making*. Information Age Publishing, Charlotte, NC, 35–71. <https://www.jstor.org/stable/24703494>

Pelletier, K.L., & Bligh, M.C. (2008). The aftermath of organizational corruption: Employee attributions and emotional reactions. *Journal of Business Ethics*, 80, 823–844. <http://doi.org/10.1007/s10551-007-9471-8>

Rabl, T., & Kuhlmann, T.M. (2008). Understanding corruption in organizations – Development and empirical assessment of an action model. *Journal of Business Ethics*, 82, 477–495. <http://doi.org/10.1007/s10551-008-9898-6>

Russell, P.S., & Giner-Sorolla R. (2011). Social justifications for moral emotions: When reasons for disgust are less elaborated than for anger. *Emotion*, 11, 233–240. <https://doi.org/10.1037/a0022600>

Salamatov, V.O. (2012). Socio-psychological and organizational foundations of corruption. *Psychology and personality*, 2, 68–80. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2012_2_7 [in Ukrainian].

Sukhonos, V.V. (2019). *The state mechanism for ensuring national security: institutional, legal and technological paradigms*. (Ed.). O.V. Skrypniuk. University book.

Tan, X., Liu, L., Huang, Z., Zhao, X., & Zheng, W. (2016). The dampening effect of social dominance orientation on awareness of corruption: Moral outrage as a mediator. *Social Indicators Research*, 125, 89–102. <http://doi.org/10.1007/s11205-014-0838-9>

Tangney, J.P., Stuewig J., & Mashek D.J. (2007). Moral emotions and moral behavior. *Annual Rev. Psych*, 58, 345–372. <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.psych.56.091103.070145>

Tanner, C., Linder, S., & Sohn, M. (2022). Does moral commitment predict resistance to corruption? Experimental evidence from a bribery game. *PLOS ONE*, 17(1), 201–232. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0262201>

Tay, L., Herian, M.N., & Diener, E. (2014). Detrimental effects of corruption and subjective well-being: Whether, how, and when. *Social Psychological and Personality Science*, 5, 751–759. <http://doi.org/10.1177/1948550614528544>

Wu, Y., & Zhu, J. (2016). When are people unhappy? Corruption experience, environment, and life satisfaction in mainland China. *Journal of Happiness Studies*, 17, 1125–1147. <http://doi.org/10.1007/s10902-015-9635-7>

Отримано редакцією журналу / Received: 20.11.23

Прорецензовано / Revised: 24.11.23

Схвалено до друку / Accepted: 30.11.23

Oleh ZARICHANSKYI, PhD (Ped.), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-6934-9521

e-mail: olegzarvin69@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ROLE OF EMOTIONS DURING THE ACCEPTANCE OF CORRUPTION DECISIONS AND ACTIONS

Background. Researching the role of emotions in making corrupt decisions and actions is an urgent task, since corruption remains a serious threat to society and the economy in many countries. One of the aspects of the problem of corrupt behavior is the role of emotions when making corrupt decisions and actions. The concept of norms states that participating in or observing corruption leads to different emotions depending on the prevailing norms. Emotions signal adherence to norms and thus regulate people's behavior. The system of norms determines the connection between emotions and corruption, inspires new research and forms anti-corruption policy.

The purpose of the article is to reveal and understand how emotions influence a person's personal decision to participate in corrupt practices.

Methods. To determine the role of emotions in some cases of corruption, the following methods were used: selection, study and analysis of corruption stories.

Results. Conducted theoretical and empirical studies confirm that numerous emotions, both positive and negative, serve as factors of corruption. Empirical studies show that fear and anxiety about punishment reduce the willingness to participate in corrupt practices. Theoretical studies also suggest that feelings of shame and guilt have a negative effect on propensity for corruption, but these theories have not been supported by evidence. There is currently no explanation for this conflicting evidence.

Conclusions. The results obtained within this study can have an important practical impact on the development of effective anti-corruption strategies and policies aimed at reducing corruption in various spheres of society. Understanding the role of emotions in corruption decisions can contribute to more successful measures to solve this serious problem. The results of the study can also serve as a basis for developing a deeper understanding of the psychology of corruption and contribute to the creation of more successful measures to solve this problem.

Keywords: corruption, emotions, decision-making, public consciousness, anti-corruption strategies, anger, fear, social responsibility.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.